

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ АВТОМОБІЛЬНО-
ДОРОЖНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних занять
з дисципліни «Економіка підприємства»
для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальностей 051 «Економіка»,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність». Частина 2

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний автомобільно-дорожній університет

До видавництва й у світ дозволяю
Проректор

І.П. Гладкий

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до виконання практичних занять
з дисципліни «Економіка підприємства»
для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальностей 051 «Економіка»,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність». Частина 2

Всі цитати, цифровий, фактичний
матеріал і бібліографічні відомості
перевірені, написання сторінок
відповідає стандартам

Затверджено
методичною радою
університету
протокол __ від ____

Укладач:

Шевченко І.Ю.

Відповідальний за випуск:

Іванілов О.С.

Харків, ХНАДУ, 2017

Укладач: доц. Шевченко І.Ю.

ЗМІСТ

<i>Вступ</i>	5
<i>Практичне заняття № 17.</i>	
Виробнича потужність і виробнича програма підприємства ...	7
<i>Практичне заняття № 18.</i>	
Виробничий цикл	12
<i>Практичне заняття № 19.</i>	
Витрати підприємства і собівартість продукції	15
<i>Практичне заняття № 20.</i>	
Ціноутворення	24
<i>Практичне заняття № 21.</i>	
Фінансовий результат підприємства	27
<i>Практичне заняття № 22.</i>	
Інвестиційна діяльність підприємства	35
<i>Практичне заняття № 23.</i>	
Конкурентоспроможність підприємства	40
<i>Практичне заняття № 24.</i>	
Банкрутство та ліквідація підприємства	46
<i>Перелік рекомендованої літератури</i>	50

ВСТУП

Навчальна дисципліна «Економіка підприємства» належить до циклу дисциплін професійної та практичної підготовки бакалаврів галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» спеціальності 051 «Економіка», галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Метою вивчення навчальної дисципліни є формування теоретичних знань і практичних навичок щодо сукупності економічних процесів, які здійснюються на підприємстві при використанні ресурсів для задоволення потреб споживачів у відповідності до можливостей учасників господарської діяльності.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є виробничі відносини й економічні закони та закономірності, що виникають і діють на окремих підприємствах.

Основні завдання вивчення навчальної дисципліни полягають у формуванні у студентів сукупності знань, навичок та уявлень щодо предмету дисципліни.

По завершенню вивчення дисципліни студенти повинні знати:

ознаки, види й організаційно-правові форми підприємств; порядок створення підприємства; організаційно-правові форми об'єднань підприємств; феномен підприємництва та механізм державного стимулювання його розвитку; сутність, функції та методи управління підприємством; виробничу та організаційну структуру підприємства; мікро- та макросередовище функціонування підприємства; джерела формування та напрями використання капіталу підприємства; структуру майна підприємства; структуру персоналу підприємства; порядок формування колективу підприємства; засади управління продуктивністю праці персоналу підприємства; види стимулювання праці персоналу підприємства; склад, функції та види заробітної плати; організацію виробничого процесу на підприємстві; види витрат підприємства та собівартості продукції; види цін і цінової політики підприємств; порядок розрахунку фінансового результату діяльності підприємства; організацію інноваційно-інвестиційного

процесу на підприємстві; засади управління конкурентоспроможністю підприємства; засади антикризового управління підприємством; порядок проведення реструктуризації та санації підприємства; порядок визнання підприємства банкрутом; порядок ліквідації підприємства.

вміти:

обґрунтовувати вид і організаційно-правову форму підприємства при його створенні; складати бізнес-план реалізації підприємницької ідеї; ідентифікувати найбільш ефективну організаційну структуру управління підприємством; розробляти напрями оптимізації структури капіталу підприємства; розробляти напрями оптимізації структури майна підприємства; здійснювати облік та оцінювати вартість основних виробничих засобів підприємства; здійснювати нарахування амортизації основних виробничих засобів підприємства різними методами; розраховувати показники технічного стану, руху, інтенсивності та ефективності використання основних фондів підприємства; проводити нормування оборотних фондів підприємства; розраховувати показники ефективності використання оборотних засобів підприємства; планувати продуктивність праці персоналу підприємства; обґрунтовувати найбільш ефективні заходи стимулювання праці персоналу підприємства; застосовувати форми та системи оплати праці для нарахування заробітної плати персоналу підприємства; складати калькуляцію собівартості продукції і розробляти напрями її зменшення; організувати виробничий процес на підприємстві; обґрунтовувати ціни на продукцію та цінову політику підприємства; розраховувати фінансовий результат діяльності підприємства та оцінювати її ефективність; визначати потенційну ефективність вкладень при розробці відповідних інвестиційних і інноваційних проектів на підприємстві; обґрунтовувати перспективні напрями інноваційного процесу та стадії життєвого циклу інновацій на підприємстві; забезпечувати економічну безпеку підприємства; забезпечувати конкурентоспроможність підприємства; здійснювати процедури реструктуризації та санації підприємства; провадити ефективне антикризове управління підприємством; проводити процедури визнання підприємства банкрутом і ліквідації підприємства.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 17
ТЕМА: ВИРОБНИЧА ПОТУЖНІСТЬ І ВИРОБНИЧА
ПРОГРАМА ПІДПРИЄМСТВА

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з обґрунтування виробничої потужності та виробничої програми підприємства.

Теоретичні питання:

1. Що таке «виробнича потужність підприємства»?
2. Назвіть види виробничої потужності підприємства.
3. Охарактеризуйте порядок планування виробничої потужності підприємства.
4. Які показники характеризують ефективність використання виробничої потужності підприємства?
5. Яким чином у сучасних умовах можливо підвищити ефективність використання виробничої потужності підприємства?
6. Що таке «виробнича програма підприємства»?
7. Охарактеризуйте порядок планування виробничої програми підприємства.
8. Що таке «валова продукція»?
9. Що таке «товарна продукція»?
10. Що таке «реалізована продукція»?

Завдання 1. Виготовлення продукції передбачає здійснення 3-х послідовних виробничих операцій: токарної, свердлильної та шліфувальної, трудомісткість яких складає $0,15+0,0X$ нормо-годин, $0,21+0,0Y$ нормо-годин, $0,29+0,0X-0,0Y$ нормо-годин, відповідно. Для забезпечення виконання токарної операції підприємством придбано $10+X$ станків 1К62, свердлильної – $13+Y$ станків 2Н135, шліфувальної – $15+Y-X$ станків BDS6. Режим роботи підприємства – двозмінний. Коефіцієнти, які враховують втрати робочого часу, що пов'язані з проведенням планових ремонтів і всіх видів обслуговування обладнання, встановлені у таких розмірах: для станків 1К62 – $0,02+0,0X$, для станків 2Н135 – $0,03+0,0Y$, для станків BDS6 – $0,1+0,0X-0,0Y$. Визначте річну виробничу потужність підприємства.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Виробнича потужність підприємства обчислюється так:

$$Q_{max} = \frac{\sum_{i=1}^n n_i \cdot \Phi_{дi}}{T_{од}}, \quad (17.1)$$

де n_i – кількість обладнання i -го виду;

$\Phi_{дi}$ – дійсний фонд робочого часу одиниці обладнання i -го виду, години;

$T_{од}$ – трудомісткість виготовлення одиниці продукції, нормо-години.

2. Дійсний фонд робочого часу одиниці обладнання розраховується наступним чином:

$$\Phi_{д} = \Phi_{ном} \cdot (1 - \alpha), \quad (17.2)$$

де $\Phi_{ном}$ – номінальний фонд робочого часу одиниці обладнання, години;

α – коефіцієнт, який враховує втрати робочого часу, що пов'язані з проведенням планових ремонтів і всіх видів обслуговування обладнання.

3. Номінальний фонд робочого часу одиниці обладнання визначається за формулою

$$\Phi_{ном} = (D_{к} - D_{вих} - D_{св}) \cdot T_{зм} \cdot n, \quad (17.3)$$

де $D_{к}$ – кількість календарних днів у році;

$D_{вих}$ – кількість вихідних днів у році (приймається 104-110 днів);

$D_{св}$ – кількість святкових днів у році, що не співпадають із вихідними днями (приймається 5-9 днів);

$T_{зм}$ – тривалість робочої зміни (приймається 8 годин);

n – кількість робочих змін за добу.

Завдання 2. Оцінити ефективність використання виробничої потужності підприємства за даними табл. 1.

Таблиця 17.1 – Виробнича потужність і виробнича програма підприємства

Показники	Значення показників за роками		
	1-й рік	2-й рік	3-й рік
Виробнича потужність підприємства на початок року, тис. од.	170YX	169XY	17XY0
Введено виробничих потужностей, тис. од	01.01 = XY 15.07 = YX	01.03 = 100+X 01.09 = 100-Y	15.05 = 100-X 01.11 = 100+Y
Виведено виробничих потужностей, тис. од	15.02 = 10Y 01.08 = 1X0	01.04 = YX 15.10 = XY	01.06 = 10X 01.12 = 1Y0
Виробнича програма підприємства, тис. од	15XY0	155XY	160YX

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Коефіцієнт використання виробничої потужності визначається за формулою

$$K_{\text{вп}} = \frac{Q}{Q_{\text{max.ср}}}, \quad (17.4)$$

де Q – виробнича програма підприємства, тис. од;

$Q_{\text{max.ср}}$ – середньорічна виробнича потужність підприємства, тис. од.:

$$Q_{\text{max.ср}} = Q_{\text{max.пр}} + \frac{Q_{\text{max.вв}} \cdot n}{12} - \frac{Q_{\text{max.вив}} \cdot m}{12}, \quad (17.5)$$

де $Q_{\text{max.пр}}$ – виробнича потужність підприємства на початок року, тис. од.;

$Q_{\text{max.вв}}$ – введені виробничі потужності підприємства, тис. од;

$Q_{\text{max.вив}}$ – виведені виробничі потужності підприємства, тис. од;

n , m – кількість місяців фактичного використання та невикористання виробничих потужностей підприємства відповідно, місяці (кількість місяців до кінця року).

Завдання 3. Визначити показники виробничої програми підприємства за наступних умов: готова продукція складає 17XУ0 тис. грн.; напівфабрикати, що реалізуються стороннім споживачам, – 1УХ0 тис. грн.; роботи промислового характеру, що виконуються для інших підприємств, – 1ХУ тис. грн.; вартість обробки продукції з давальницької сировини – УХ тис. грн.; залишки незавершеного виробництва на початок року – 1ХУ0 тис. грн., на кінець року – УХ0 тис. грн.; вартість інструменту для власних потреб підприємства на початок року – 1УХ тис. грн., на кінець року – ХУ тис. грн.; внутрішньозаводський оборот – ХУ0 тис. грн.; залишки готової нереалізованої продукції на початок року – 2ХУ0 тис. грн., на кінець року – 20УХ тис. грн.; залишки відвантаженої покупцям продукції, за яку термін сплати ще не настав, на початок року – 5ХУ тис. грн., на кінець року – 4УХ тис. грн.; матеріальні витрати на виробництво продукції – 3УХ0 тис. грн.; амортизація основних засобів підприємства – 15ХУ тис. грн.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Товарна продукція підприємства обчислюється так:

$$ТП = ГП + НФ + ПР + ОП, \quad (17.6)$$

де ГП – готова продукція, тис. грн.;

НФ – напівфабрикати, що реалізуються стороннім споживачам, тис. грн.;

ПР – роботи промислового характеру, що виконуються для інших підприємств, тис. грн.;

ОП – вартість обробки продукції з давальницької сировини, тис. грн.

2. Валова продукція розраховується наступним чином:

$$ВП = ТП + (НЗВ_{п} - НЗВ_{к}) + (I_{п} - I_{к}), \quad (17.7)$$

де НЗВ_п, НЗВ_к – залишки незавершеного виробництва на початок і кінець року, відповідно, тис. грн.;

I_п, I_к – вартість інструменту для власних потреб підприємства на початок і кінець року, відповідно, тис. грн.

3. Валовий оборот визначається за такою формулою:

$$BO = VP + BZO, \quad (17.8)$$

де BZO – внутрішньозаводський оборот, тис. грн.

4. Реалізована продукція знаходиться за формулою

$$RP = TP + (\Gamma_{\text{п}} - \Gamma_{\text{к}}) + (Z_{\text{п}} - Z_{\text{к}}), \quad (17.9)$$

де $\Gamma_{\text{п}}$, $\Gamma_{\text{к}}$ – залишки готової нереалізованої продукції на початок і кінець року, відповідно, тис. грн.;

$Z_{\text{п}}$, $Z_{\text{к}}$ – залишки відвантаженої покупцям продукції, за яку термін сплати ще не настав, на початок і кінець року, відповідно, тис. грн.

5. Чиста продукція обчислюється наступним чином:

$$ЧП = TP - MB - A, \quad (17.10)$$

де MB – матеріальні витрати на виробництво продукції, тис. грн.;

A – амортизація основних засобів підприємства, тис. грн.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 18

ТЕМА: ВИРОБНИЧИЙ ЦИКЛ

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з розрахунку тривалості виробничого циклу підприємства.

Теоретичні питання:

1. Що таке «виробничий цикл»?
2. Які фактори здійснюють вплив на тривалість виробничого циклу?
3. Назвіть одиниці виміру тривалості виробничого циклу.
4. Дайте характеристику складовим виробничого циклу підприємства.
5. Дайте характеристику складовим часу робочого процесу.
6. Дайте характеристику складовим часу робочих перерв.
7. Що таке «штучно-калькуляційний час»?
8. Що таке «операційний час»?
9. Що таке «оперативний час»?
10. Що таке «основні виробничі процеси»?
11. Що таке «допоміжні виробничі процеси»?
12. Яким чином у сучасних умовах можливо скоротити тривалість виробничого циклу підприємства?

Завдання 1. Визначте тривалість виробничого циклу підприємства та його окремих складових (робочого процесу, операційного часу, штучно-калькуляційного часу, оперативного часу) за наступних умов: тривалість основних виробничих процесів складає $1X$ годин; час установлення та зняття деталі з обладнання – $0,1Y$ годин; час закріплення та відкріплення деталі на обладнанні – $0,0X$ години; час операційного контролю, що здійснюється робітником, у ході виконання виробничої операції, – $0,3Y$ годин; тривалість підготовчо-заклучних робіт – $0,X$ годин; час відпочинку та природних потреб робітників – $2,Y$ годин; час технічного обслуговування обладнання – $0,3X$ годин; тривалість операцій контролю – $0,Y$ годин; час транспортування предметів праці – $0,1X$ годин; тривалість природних процесів – $0,0Y$ годин; тривалість перерв – $2,X$ годин.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Тривалість виробничого циклу підприємства розраховується за формулою

$$T_{\text{вц}} = T_{\text{рп}} + T_{\text{п}}, \quad (18.1)$$

де $T_{\text{рп}}$ – тривалість робочого процесу, години;
 $T_{\text{п}}$ – тривалість перерв, години.

2. Тривалість робочого процесу обчислюється наступним чином:

$$T_{\text{рп}} = T_{\text{оп}} + T_{\text{пп}}, \quad (18.2)$$

де $T_{\text{оп}}$ – операційний час, години;
 $T_{\text{пп}}$ – тривалість природних процесів, години.

3. Операційний час визначається так:

$$T_{\text{оп}} = T_{\text{шк}} + T_{\text{к}} + T_{\text{тр}}, \quad (18.3)$$

де $T_{\text{шт}}$ – штучно-калькуляційний час, години;
 $T_{\text{к}}$ – тривалість операцій контролю, години;
 $T_{\text{тр}}$ – час транспортування предметів праці, години.

4. Штучно-калькуляційний час обчислюється за наступною формулою:

$$T_{\text{шк}} = T_{\text{опер}} + T_{\text{пз}} + T_{\text{в}} + T_{\text{то}}, \quad (18.4)$$

де $T_{\text{опер}}$ – оперативний час, години;
 $T_{\text{пз}}$ – тривалість підготовчо-заклучних робіт, години;
 $T_{\text{в}}$ – час відпочинку та природних потреб робітників, години;
 $T_{\text{то}}$ – час технічного обслуговування обладнання, години.

5. Оперативний час включає час основних і допоміжних виробничих процесів:

$$T_{\text{опер}} = T_{\text{осн}} + T_{\text{доп}}, \quad (18.5)$$

де $T_{\text{осн}}$ – тривалість основних виробничих процесів, години;

$T_{\text{доп}}$ – тривалість допоміжних виробничих процесів, години:

$$T_{\text{доп}} = T_{\text{у-з}} + T_{\text{з-в}} + T_{\text{ок}}, \quad (18.6)$$

де $T_{\text{у-з}}$ – час установлення та зняття деталі з обладнання, години;

$T_{\text{з-в}}$ – час закріплення та відкріплення деталі на обладнанні, години;

$T_{\text{ок}}$ – час операційного контролю, що здійснюється робітником, у ході виконання виробничої операції, години.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 19

ТЕМА: ВИТРАТИ ПІДПРИЄМСТВА І СОБІВАРТІСТЬ ПРОДУКЦІЇ

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з калькуляції собівартості продукції, робіт, послуг.

Теоретичні питання:

1. Що таке «витрати»?
2. Яким чином класифікуються витрати підприємства за видами діяльності, за відношенням до обсягу виробництва, за способом віднесення на собівартість, за економічним змістом?
3. Охарактеризуйте зміни змінних, постійних і загальних витрат підприємства на весь обсяг виробництва та на одиницю продукції при зростанні/зменшенні обсягу виробництва.
4. Що таке «собівартість»?
5. Назвіть і охарактеризуйте функції та види собівартості.
6. Охарактеризуйте методи калькулювання собівартості продукції, послуг, робіт.
7. Опишіть порядок калькулювання собівартості продукції машинобудування.
8. Опишіть порядок калькулювання собівартості перевезень автомобільним транспортом.
9. Яким чином у сучасних умовах можливо зменшити собівартість продукції, послуг, робіт?

Завдання 1. Розрахувати повну собівартість одиниці продукції за наступних умов: виробнича програма продукції дорівнює $3000+X$ шт.; матеріальні витрати на одиницю продукції дорівнюють $15-Y$ грн.; фонд оплати праці промислово-виробничого персоналу дорівнює $1XY000$ грн.; єдиний соціальний внесок встановлений у розмірі, передбаченому чинним законодавством; амортизація основних виробничих засобів цеху дорівнює $1X0000$ грн.; загальновиробничі витрати складають $20+Y\%$ від цехової собівартості продукції; позаवиробничі витрати складають $10+X\%$ від виробничої собівартості продукції.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Цехова собівартість продукції розраховується наступним чином:

$$C_{\text{цех}} = V_{\text{мат}} + V_{\text{перс}} + A_{\text{ОВЗ}}, \quad (19.1)$$

де $V_{\text{мат}}$ – матеріальні витрати на виробничу програму, грн.:

$$V_{\text{мат}} = V_{\text{мат.од}} \cdot Q, \quad (19.2)$$

де $V_{\text{мат.од}}$ – матеріальні витрати на одиницю продукції, грн.;

Q – виробнича програма продукції, шт.;

$V_{\text{перс}}$ – витрати на оплату праці промислово-виробничого персоналу, грн.:

$$V_{\text{перс}} = \text{ФОП}_{\text{ПВП}} + \text{ЄСВ}, \quad (19.3)$$

де $\text{ФОП}_{\text{ПВП}}$ – фонд оплати праці промислово-виробничого персоналу, грн.;

ЄСВ – єдиний соціальний внесок (визначається як визначений чинним законодавством (Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування») відсоток від фонду оплати праці промислово-виробничого персоналу [3]), грн.;

$A_{\text{ОВЗ}}$ – амортизація основних виробничих засобів, грн.

2. Виробнича собівартість продукції обчислюється так:

$$C_{\text{вир}} = C_{\text{цех}} + V_{\text{заг.вир}}, \quad (19.4)$$

де $V_{\text{заг.вир}}$ – загальновиробничі витрати, грн.

3. Повна собівартість продукції визначається за формулою

$$C_{\text{повна}} = C_{\text{вир}} + V_{\text{поза.вир}}, \quad (19.5)$$

де $V_{\text{поза.вир}}$ – позавиробничі витрати, грн.

Результати розрахунків представити у табл. 19.1.

Таблиця 19.1 – Калькуляція собівартості продукції

Найменування статей калькуляції собівартості	Сума витрат, грн.	
	На програму випуску	На одиницю продукції
1. Матеріальні витрати		
2. Оплата праці персоналу, в т. ч.:		
фонд оплати праці промислово-виробничого персоналу		
єдиний соціальний внесок		
3. Амортизація основних виробничих засобів		
4. Цехова собівартість		
5. Загальновиробничі витрати		
6. Виробнича собівартість		
7. Позавиробничі витрати		
8. Повна собівартість		

Для розрахунку витрат на одиницю продукції слід віднести загальну суму витрат за кожною статтею калькуляції собівартості продукції до виробничої програми підприємства.

За результатами розрахунків слід ідентифікувати вид продукції – матеріаломістка чи трудомістка.

Завдання 2. Розрахувати повну собівартість 1 ткм виконаної підприємством автомобільного транспорту транспортної роботи за наступних умов: лінійна норма витрати палива на 100 км пробігу автомобіля складає $1X$ л; пробіг – $4Y$ тис. км; питома норма витрати палива на виконання 100 ткм транспортної роботи – 2 л для автомобілів із карбюраторними двигунами та 1,3 л для автомобілів із дизельними двигунами; вантажообіг – $2XY0$ тис. ткм; норма витрати палива на 1 їздку з вантажем – 0,25 л; кількість їздок з вантажем – $5YX$. Якщо $X > Y$, то розрахунки здійснюються на прикладі бортових автомобілів; якщо $Y > X$, то розрахунки здійснюються на прикладі самоскидів. При цьому якщо $X > Y$, то розрахунки здійснюються на прикладі автомобілів з карбюраторними двигунами, а якщо $Y > X$, то розрахунки здійснюються на прикладі автомобілів із дизельними двигунами. Ціна за 1 л палива встановлюється на основі моніторингу чинних ринкових цін на момент виконання завдання.

Норми витрат мастильних матеріалів на 100 л палива встановлені у таких розмірах: моторних олив – 3,5 л для автомобілів із карбюраторними двигунами, 5,0 л для автомобілів із дизельними двигунами; трансмісійних олив – $0,8X$ л; спеціального мастила – $0,1YX$ л; пластичного мастила – $0,2Y$ кг. Ціни за 1 л (1 кг) мастильних матеріалів установлюються на основі моніторингу чинних ринкових цін на момент виконання завдання.

Обсяг перевезення вантажів – $2XY$ тис. т. Норма часу простою автомобіля під навантаженням і розвантаженням 1 т вантажу – $0,0Y$ годин. Якщо $X > Y$, то клас вантажу – I, а якщо $Y > X$, то клас вантажу – II. Якщо $X > Y$, то автомобіль працює у місті, якщо $Y > X$, то автомобіль здійснює перевезення поза містом. При цьому якщо $X > Y$, то перевезення вантажів здійснюється дорогами I класу, а якщо $Y > X$, то вантажі перевозяться дорогами II класу. Номінальна вантажопідйомність автомобіля – X т. Коефіцієнт використання пробігу – $0,6Y$. Коефіцієнт, який враховує надбавки та доплати водіям вантажних автомобілів, складає $1,3X$. Додаткова заробітна плата водіїв вантажних автомобілів у середньому складає $1Y\%$ від фонду їх основної заробітної плати. Єдиний соціальний внесок встановлений у розмірі, передбаченому чинним законодавством.

Норма витрат на заміну та ремонт автомобільних шин встановлена у розмірі $0,4X$ тис. грн. на 1000 км пробігу вантажних автомобілів.

Норма витрат на технічне обслуговування та ремонт рухомого складу встановлена у розмірі $1,Y$ тис. грн. на 1000 км пробігу вантажних автомобілів.

Норма амортизації вантажних автомобілів встановлена як $0,0X\%$ від їх вартості на початок року на кожні 1000 км їх пробігу. Вартість вантажних автомобілів на початок року становить $6XY$ тис. грн. Норма амортизації інших виробничих основних засобів підприємства автомобільного транспорту встановлена в розмірі $Y\%$ від їх вартості на початок року. Вартість інших виробничих основних засобів підприємства автомобільного транспорту на початок року складає $1YX00$ тис. грн.

Загальногосподарські (накладні) витрати підприємства автомобільного транспорту знаходяться на рівні $1X\%$ від загальної суми змінних витрат на здійснення перевезень вантажів.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Собівартість 1 ткм транспортної роботи визначається так:

$$C_{1 \text{ ткм}} = \frac{C_{\text{повна}}}{P}, \quad (19.6)$$

де $C_{\text{повна}}$ – повна собівартість виконаної підприємством автомобільного транспорту транспортної роботи, тис. грн.;

P – вантажообіг, тис. ткм.

2. Повна собівартість виконаної транспортної роботи розраховується за формулою

$$C_{\text{повна}} = V_{\text{п-м.м}} + \text{ФОП}_{\text{вод}} + \text{ЄСВ}_{\text{вод}} + V_{\text{ш}} + V_{\text{то.р}} + A + V_{\text{заг}}, \quad (19.7)$$

де $V_{\text{п-м.м}}$ – витрати на паливно-мастильні матеріали, тис. грн.;

$\text{ФОП}_{\text{вод}}$ – фонд оплати праці водіїв вантажних автомобілів, тис. грн.;

$\text{ЄСВ}_{\text{вод}}$ – єдиний соціальний внесок, нарахований на фонд оплати праці водіїв вантажних автомобілів, тис. грн.;

$V_{\text{ш}}$ – витрати на заміну та ремонт автомобільних шин, тис. грн.;

$V_{\text{то.р}}$ – витрати на технічне обслуговування та ремонт рухомого складу, тис. грн.;

A – амортизація виробничих основних засобів підприємства автомобільного транспорту, тис. грн.;

$V_{\text{заг}}$ – загальногосподарські (накладні) витрати підприємства автомобільного транспорту, тис. грн.

3. Витрати на паливно-мастильні матеріали включають витрати на паливо та всі види мастильних матеріалів. При цьому витрати на паливо обчислюються наступним чином:

для бортових автомобілів:

$$V_{\text{п}} = 0,01 \cdot (N_{\text{п.100 км}} \cdot L + N_{\text{п.100 ткм}} \cdot P) \cdot \text{Ц}_{1 \text{ л.п}}, \quad (19.8)$$

де $N_{\text{п.100 км}}$ – лінійна норма витрати палива на 100 км пробігу автомобіля, л;

L – пробіг, тис. км;

$N_{п.100 \text{ ткм}}$ – питома норма витрати палива на виконання 100 ткм транспортної роботи, л;

$Ц_{1 \text{ л.п}}$ – ринкова ціна 1 л палива, грн.

для самоскидів:

$$V_{п} = (0,01 \cdot N_{п.100 \text{ км}} \cdot L + N_{п.1 \text{ їзд}} \cdot n_{їзд}) \cdot Ц_{1 \text{ л.п}}, \quad (19.9)$$

де $N_{п.1 \text{ їзд}}$ – норма витрати палива на 1 їзду з вантажем, л;

$n_{їзд}$ – кількість їздок з вантажем, їздки.

4. Витрати на певний вид мастильних матеріалів обчислюються з використанням наступної формули:

$$V_{м.м} = \frac{Q_{п} \cdot N_{м.м} \cdot Ц_{1 \text{ л.м.м}}}{100}, \quad (19.10)$$

де $Q_{п}$ – витрати палива у натуральному виразі, тис. л;

$N_{м.м}$ – норма витрати мастильних матеріалів певного виду на 100 л палива, л або кг;

$Ц_{1 \text{ л.м.м}}$ – ринкова ціна 1 л або 1 кг мастильних матеріалів певного виду, грн.

5. Фонд оплати праці водіїв розраховується за формулою

$$\text{ФОП}_{\text{вод}} = \text{ФОП}_{\text{осн}} + \text{ФОП}_{\text{дод}}, \quad (19.11)$$

де $\text{ФОП}_{\text{осн}}$ – фонд основної заробітної плати водіїв, тис. грн.;

$\text{ФОП}_{\text{дод}}$ – фонд додаткової заробітної плати водіїв (обчислюється як заданий відсоток від фонду основної заробітної плати), тис. грн.

6. Фонд основної заробітної плати водіїв визначається наступним чином:

$$\text{ФОП}_{\text{осн}} = (P_{\text{т}} \cdot Q + P_{\text{ткм}} \cdot P) \cdot K_{\text{доп}}, \quad (19.12)$$

де $P_{\text{т}}$ – відрядна розцінка за 1 т перевезеного вантажу, грн.;

Q – обсяг перевезення вантажів, тис. т;

$P_{\text{ткм}}$ – відрядна розцінка за 1 ткм вантажообігу, грн.;

$K_{\text{доп}}$ – коефіцієнт, що враховує надбавки та доплати водіям.

7. Відрядна розцінка за 1 т перевезеного вантажу визначається так:

$$P_t = ГТС \cdot N_{1 \text{ т.н-р}} \cdot K, \quad (19.13)$$

де ГТС – годинна тарифна ставка водія вантажного автомобіля, грн.;

$N_{1 \text{ т.н-р}}$ – норма часу простою автомобіля під навантаженням і розвантаженням 1 т вантажу, години;

K – поправочний коефіцієнт залежно від класу вантажу (приймається для I класу (великогабаритні та великовагові вантажі) – 1, II класу (довгомірні вантажі) – 1,25, III класу (небезпечні вантажі) – 1,66, IV класу (швидкопсувні вантажі) – 2).

Годинні тарифні ставки водіїв вантажних автомобілів за групами та вантажопідйомністю наведені в табл. 19.2.

Таблиця 19.2 – **Годинні тарифні ставки водіїв вантажних автомобілів***

Номінальна вантажопідйомність автомобіля	Годинні тарифні ставки по групах вантажних автомобілів, грн.		
	1 група	2 група	3 група
	Бортові автомобілі й автомобілі-фургони загального призначення	Спеціалізовані і спеціальні автомобілі	Автомобілі для перевезення небезпечних та отруйних вантажів
менше 1,5 т	5,36	5,54	5,82
від 1,5 до 3 т	5,54	5,82	6,11
від 3 до 5 т	5,82	6,11	6,43
від 5 до 7 т	6,11	6,43	6,58
від 7 до 10 т	6,43	6,58	6,79
від 10 до 20 т	6,58	6,79	7,08
від 20 до 40 т	6,79	7,08	7,40
від 40 до 60 т	7,08	7,40	-
більше 60 т	-	-	-

* самоскиди відносяться до групи «Спеціалізовані і спеціальні автомобілі».

8. Відрядна розцінка за 1 ткм вантажообігу розраховується за формулою

$$P_{\text{ткм}} = \text{ГТС} \cdot N_{1 \text{ ткм}} \cdot K, \quad (19.14)$$

де $N_{1 \text{ ткм}}$ – норма часу на виконання 1 ткм транспортної роботи, години:

$$N_{1 \text{ ткм}} = \frac{1}{V_{\text{розра}} \cdot q_{\text{н}} \cdot \beta}, \quad (19.15)$$

де $V_{\text{розра}}$ – розрахункова швидкість вантажного автомобілю, км/год.;
 $q_{\text{н}}$ – номінальна вантажопідйомність автомобіля, т;
 β – коефіцієнт використання пробігу.

Розрахункова швидкість вантажного автомобілю визначається в залежності від умов його експлуатації (табл. 19.3 і табл. 19.4).

Таблиця 19.3 – Розрахункова швидкість вантажного автомобілю при роботі у місті

<i>Номінальна вантажопідйомність автомобіля</i>	<i>Розрахункова норма пробігу автомобіля, км/год.</i>
менше 7 т	25
більше 7 т	24

Таблиця 19.4 – Розрахункова швидкість вантажного автомобілю при роботі поза містом

<i>Клас доріг</i>	<i>Тип дорожнього покриття</i>	<i>Розрахункова норма пробігу автомобіля, км/год.</i>
I	Дороги з удосконаленим покриттям (асфальтобетон, цементобетон, брущаті, гудроновані, клінкерні)	49
II	Дороги з твердим покриттям (брукові, щебеневі, гравійні і ґрунтові поліпшені)	37
III	Дороги природні ґрунтові	28

9. Єдиний соціальний внесок визначається відповідно до чинного законодавства [3].

10. Витрати на заміну та ремонт автомобільних шин обчислюються так:

$$V_{\text{ш}} = H_{\text{ш}} \cdot L, \quad (19.16)$$

де $H_{\text{ш}}$ – норма витрат на заміну та ремонт автомобільних шин на 1000 км пробігу вантажних автомобілів, тис. грн.

11. Витрати на технічне обслуговування та ремонт рухомого складу розраховуються за наступною формулою:

$$V_{\text{то.р}} = H_{\text{то.р}} \cdot L, \quad (19.17)$$

де $H_{\text{то.р}}$ – норма витрат на технічне обслуговування та ремонт рухомого складу на 1000 км пробігу вантажних автомобілів, тис. грн.

12. Амортизація виробничих основних засобів підприємства автомобільного транспорту є сумою амортизації вантажних автомобілів і амортизації інших виробничих основних засобів. При цьому амортизація вантажних автомобілів обчислюється так:

$$A_{\text{ва}} = \frac{H_{\text{а.ва}}}{100} \cdot V_{\text{ва.п.р}} \cdot L, \quad (19.18)$$

де $H_{\text{а.ва}}$ – норма амортизації вантажних автомобілів, %;

$V_{\text{ва.п.р}}$ – вартість вантажних автомобілів на початок року, тис. грн.

Амортизація інших виробничих основних засобів обчислюється з використанням формули

$$A_{\text{оз}} = \frac{H_{\text{а.оз}}}{100} \cdot V_{\text{оз.п.р}}, \quad (19.19)$$

де $H_{\text{а.оз}}$ – норма амортизації основних засобів, %;

$V_{\text{оз.п.р}}$ – вартість основних засобів на початок року, тис. грн.

13. Загальногосподарські витрати визначаються так:

$$V_{\text{заг}} = (V_{\text{п-м.м}} + \text{ФОП}_{\text{вод}} + \text{ЄСВ}_{\text{вод}} + V_{\text{ш}} + V_{\text{то.р}} + A) \cdot \frac{\%V_{\text{заг}}}{100}, \quad (19.20)$$

де $\%V_{\text{заг}}$ – відсоток загальногосподарських витрат, %.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 20

ТЕМА: ЦІНОУТВОРЕННЯ

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок із установлення ціни на продукцію, послуги, роботи.

Теоретичні питання:

1. Що таке «ціна»?
2. Перерахуйте та охарактеризуйте основні види цін.
3. Перерахуйте та охарактеризуйте основні функції цін.
4. Перерахуйте та порівняйте основні підходи до формування цін на продукцію, послуги, роботи.
5. Що таке «цінова політика»?
6. Перерахуйте та охарактеризуйте основні види цінових політик підприємств.
7. Назвіть і охарактеризуйте етапи ціноутворення на підприємстві.

Завдання 1. Розрахувати оптову, відпускну та роздрібну ціну одиниці продукції за таких умов:

- повна собівартість одиниці продукції дорівнює $20+X$ грн.;
- планується рентабельність реалізації продукції на рівні $15+Y\%$;
- продукція не є підакцизним товаром;
- надбавка за відповідність якості продукції міжнародним стандартам становить $5+X\%$ від оптової ціни одиниці продукції;
- податок на додану вартість (ПДВ) встановлюється відповідно до чинного податкового законодавства [2];
- торгівельна надбавка становить $10+Y\%$ від відпускнуї ціни одиниці продукції.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Оптова ціна одиниці продукції обчислюється так:

$$C_{\text{опт.од}} = C_{\text{повна.од}} + П_{\text{од}}, \quad (20.1)$$

де $C_{\text{повна.од}}$ – повна собівартість одиниці продукції, грн.;

$P_{од}$ – прибуток підприємства-виробника від реалізації одиниці продукції, грн.:

$$P_{од} = C_{повна.од} \cdot \frac{R}{100}, \quad (20.2)$$

де R – запланована рентабельність реалізації одиниці продукції, %.

2. Відпускна ціна одиниці продукції розраховується за такою формулою:

$$C_{відп.од} = C_{опт.од} + N_{яп} + АП + ПДВ, \quad (20.3)$$

де $N_{яп}$ – надбавка до оптової ціни одиниці продукції за відповідність якості продукції міжнародним стандартам, грн.;

АП – акцизний податок на одиницю продукції, грн. (розраховується відповідно до чинного податкового законодавства [2]);

ПДВ – податок на додану вартість одиниці продукції, грн. (визначається відповідно до чинного податкового законодавства [2]).

3. Роздрібна ціна одиниці продукції визначається наступним чином:

$$C_{роздр.од} = C_{відп.од} + P_{од(торг)}, \quad (20.4)$$

де $P_{од(торг)}$ – прибуток торговельного підприємства від реалізації одиниці продукції, грн.

Завдання 2. Порівняти основні цінові стратегії підприємств, ідентифікувати їх переваги і недоліки. Результати аналізу представити в табл. 20.1.

Таблиця 20.1 – Переваги і недоліки цінових стратегій

<i>Цінові стратегії підприємств</i>	<i>Переваги</i>	<i>Недоліки</i>
Стратегія високих цін («зняття вершків»)		
Стратегія низьких цін («проникнення на ринок»)		
Стратегія диференційованих цін		
Стратегія психологічних цін		
Стратегія слідування за лідером		
Нейтральна стратегія		

Завдання 3. Оцінити еластичність попиту на продукцію підприємства, якщо: ціна одиниці продукції в базовому періоді склала $20+X$ грн., а в наступному періоді – $16+X$ грн.; обсяг реалізації продукції в базовому періоді склав $500-Y$ шт., а в наступному періоді – $650-Y$ шт.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Еластичність попиту на продукцію підприємства характеризується однойменним коефіцієнтом, який розраховується за формулою

$$K_{\text{ел}} = \frac{\Delta Q_{\%}}{\Delta P_{\%}}, \quad (20.5)$$

де $\Delta Q_{\%}$ – відсоток зростання обсягу реалізації продукції, %;

$\Delta P_{\%}$ – відсоток зменшення ціни одиниці продукції, %.

Якщо $K_{\text{ел}} > 1$, то попит ідентифікується як еластичний, якщо $K_{\text{ел}} < 1$, то попит визнається нееластичним.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 21

ТЕМА: ФІНАНСОВИЙ РЕЗУЛЬТАТ ПІДПРИЄМСТВА

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок із розрахунку фінансового результату діяльності підприємства.

Теоретичні питання:

1. Перерахуйте складові фінансового результату діяльності підприємства (згідно Наказу Міністерства фінансів України «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»).
2. Що таке «валовий дохід»?
3. Що таке «чистий дохід»?
4. Що таке «валовий прибуток»?
5. Що таке «чистий прибуток»?
6. Що таке «рентабельність»?
7. Які види рентабельності Ви знаєте?
8. Дайте характеристику *CVP*-аналізу як інструменту фінансового аналізу діяльності підприємства.
9. Що таке «точка беззбитковості» («поріг рентабельності»)? Яким чином розраховується даний показник?
10. Що таке «запас фінансової міцності»? Яким чином розраховується даний показник?

Завдання 1. Визначити чистий фінансовий результат діяльності підприємства при наступних умовах: валовий дохід від реалізації продукції складає $18XY0$ тис. грн.; повна собівартість реалізованої продукції становить $13YX0$ тис. грн.; інші операційні доходи дорівнюють $1520+X$ тис. грн.; адміністративні витрати становлять $910+Y$ тис. грн.; витрати на збут складають $430-X$ тис. грн.; інші операційні витрати дорівнюють $85-Y$ тис. грн.; доходи від фінансової діяльності складають $2730+X-Y$ тис. грн.; фінансові витрати становлять $1740+Y-X$ тис. грн.; доходи від інвестиційної діяльності дорівнюють $3170+X+Y$ тис. грн.; інвестиційні витрати складають $1960-X-Y$ тис. грн.; інші доходи становлять $420+X$ тис. грн.; інші витрати дорівнюють $290-Y$ тис. грн.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Чистий дохід від реалізації продукції визначається так:

$$\text{ЧД} = \text{ВД} - \text{ПДВ}, \quad (21.1)$$

де ВД – валовий дохід від реалізації продукції, тис. грн.

2. Валовий прибуток (збиток) від реалізації продукції розраховується за наступною формулою:

$$\text{ВП} = \text{ЧД} - \text{С}_{\text{повна}}. \quad (21.2)$$

3. Фінансовий результат від операційної діяльності обчислюється за формулою

$$\text{ФР}_{\text{опер}} = \text{ВП} + \text{Д}_{\text{ін.опер}} - \text{В}_{\text{адм}} - \text{В}_{\text{зб}} - \text{В}_{\text{ін.опер}}, \quad (21.3)$$

де $\text{Д}_{\text{ін.опер}}$ – інші операційні доходи, тис. грн.;

$\text{В}_{\text{адм}}$ – адміністративні витрати, тис. грн.;

$\text{В}_{\text{зб}}$ – витрати на збут, тис. грн.;

$\text{В}_{\text{ін.опер}}$ – інші операційні витрати, тис. грн.

4. Фінансовий результат до оподаткування визначається так:

$$\text{ФР}_{\text{оподатк}} = \text{ФР}_{\text{опер}} + \text{Д}_{\text{фд}} - \text{В}_{\text{фд}} + \text{Д}_{\text{ід}} - \text{В}_{\text{ід}} + \text{Д}_{\text{ін}} - \text{В}_{\text{ін}}, \quad (21.4)$$

де $\text{Д}_{\text{фд}}$ – доходи від фінансової діяльності, тис. грн.;

$\text{В}_{\text{фд}}$ – фінансові витрати, тис. грн.;

$\text{Д}_{\text{ід}}$ – доходи від інвестиційної діяльності, тис. грн.;

$\text{В}_{\text{ід}}$ – інвестиційні витрати, тис. грн.;

$\text{Д}_{\text{ін}}$ – інші доходи, тис. грн.;

$\text{В}_{\text{ін}}$ – інші витрати, тис. грн.

5. Чистий фінансовий результат діяльності підприємства (чистий прибуток (збиток)) розраховується таким чином:

$$\text{ЧФР} = \text{ФР}_{\text{оподатк}} - \text{ПП}, \quad (21.5)$$

де ПП – податок на прибуток підприємства, тис. грн. (визначається відповідно до чинного податкового законодавства [2]).

Завдання 2. Скориставшись даними табл. 21.1, оцінити ефективність діяльності підприємства за такими показниками:

- рентабельність виробництва продукції;
- рентабельність реалізації продукції;
- рентабельність необоротних активів підприємства;
- рентабельність оборотних активів підприємства;
- рентабельність власного капіталу підприємства;
- рентабельність позикового капіталу підприємства;
- рентабельність капіталу підприємства.

Таблиця 21.1 – Вихідні дані для виконання завдання 2

Показники	Значення показників за роками		
	1-й рік	2-й рік	3-й рік
Чистий прибуток, тис. грн.	9XY	10YX	1X0Y
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	15YX0	160XY	16XY0
Дохід від реалізації продукції, тис. грн.	180XY	19YX0	20Y0X
Середньорічна вартість необоротних активів підприємства, тис. грн.	135XY0	136Y0X	137YX0
Середньорічна вартість оборотних активів підприємства, тис. грн.	78X0Y	80XY0	810YX
Середньорічна величина власного капіталу підприємства, тис. грн.	115Y0X	1190XY	122XY0
Середньорічна величина позикового капіталу підприємства, тис. грн.	98YX0	97X0Y	96Y0X

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Рентабельність виробництва продукції розраховується так:

$$R_{\text{вп}} = \frac{\text{ЧП}}{C_{\text{повна}}} \cdot 100, \quad (21.6)$$

де ЧП – чистий прибуток, тис. грн.;

$C_{\text{повна}}$ – собівартість реалізованої продукції, тис. грн.

2. Рентабельність реалізації продукції визначається за формулою

$$R_{\text{рп}} = \frac{\text{ЧП}}{D_{\text{рп}}} \cdot 100, \quad (21.7)$$

де $D_{\text{рп}}$ – дохід від реалізації продукції, тис. грн.

3. Рентабельність необоротних активів підприємства розраховується наступним чином:

$$R_{\text{на}} = \frac{\text{ЧП}}{B_{\text{ср.на}}} \cdot 100, \quad (21.8)$$

де $B_{\text{ср.на}}$ – середньорічна вартість необоротних активів підприємства, тис. грн.

4. Рентабельність оборотних активів підприємства розраховується визначається за формулою

$$R_{\text{оа}} = \frac{\text{ЧП}}{B_{\text{ср.оа}}} \cdot 100, \quad (21.9)$$

де $B_{\text{ср.оа}}$ – середньорічна вартість оборотних активів підприємства, тис. грн.

5. Рентабельність власного капіталу підприємства обчислюється так:

$$R_{\text{вк}} = \frac{\text{ЧП}}{B_{\text{ср.вк}}} \cdot 100, \quad (21.10)$$

де $B_{\text{ср.вк}}$ – середньорічна величина власного капіталу підприємства, тис. грн.

6. Рентабельність позикового капіталу підприємства визначається таким чином:

$$R_{\text{пк}} = \frac{\text{ЧП}}{B_{\text{ср.пк}}} \cdot 100, \quad (21.11)$$

де $V_{\text{ср.вк}}$ – середньорічна величина позикового капіталу підприємства, тис. грн.

7. Рентабельність капіталу підприємства обчислюється за такою формулою:

$$R_k = \frac{\text{ЧП}}{V_{\text{ср.вк}} + V_{\text{ср.пк}}} \cdot 100. \quad (21.12)$$

Завдання 3. Постійні витрати підприємства складають $800+X$ тис. грн., змінні витрати на одиницю продукції – $1,UX$ грн., ціна одиниці продукції – $3,XY$ грн. Планом розвитку підприємства на 5 років передбачені такі обсяги виробництва продукції: 1-й рік – $350+X$ тис. шт., 2-й рік – $400-Y$ тис. шт., 3-й рік – $450+Y$ тис. шт., 4-й рік – $500-X$ тис. шт., 5-й рік – $5XY$ тис. шт. Обчислити:

- точку беззбитковості в натуральному та вартісному виразах. Побудувати графік беззбитковості діяльності підприємства;
- запас фінансової міцності підприємства в натуральному та вартісному виразах у кожному з досліджуваних періодів;
- обсяг продукції, який необхідно реалізувати підприємству для того, щоб отримати прибуток у розмірі $1UX$ тис. грн.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Точка беззбитковості у натуральному виразі визначається за формулою

$$ТБ_{\text{натур}} = \frac{FC}{C_{\text{од}} - VC_{\text{од}}}, \quad (21.13)$$

де FC – постійні витрати підприємства, тис. грн.;

$C_{\text{од}}$ – ціна одиниці продукції, грн.;

$VC_{\text{од}}$ – змінні витрати на одиницю продукції, грн.

2. Точка беззбитковості у вартісному виразі обчислюється так:

$$ТБ_{\text{варт}} = \frac{FC}{C_{\text{од}} - VC_{\text{од}}} \cdot C_{\text{од}}. \quad (21.14)$$

3. Запас фінансової міцності у натуральному виразі розраховується наступним чином:

$$\text{ЗФМ}_{\text{натур}} = Q - \text{ТБ}_{\text{натур}}, \quad (21.15)$$

де Q – обсяг виробництва, тис. шт.

4. Запас фінансової міцності у вартісному виразі визначається так:

$$\text{ЗФМ}_{\text{варт}} = \text{Д} - \text{ТБ}_{\text{варт}}, \quad (21.16)$$

де Д – дохід від реалізації продукції, тис. грн.:

$$\text{Д} = Q \cdot \text{Ц}_{\text{од}}. \quad (21.17)$$

5. Обсяг продукції, який необхідно реалізувати підприємству для того, щоб отримати планову величину прибутку, обчислюється за формулою

$$Q_{\text{пл}} = \frac{FC + P_{\text{пл}}}{\text{Ц}_{\text{од}} - \text{VC}_{\text{од}}}, \quad (21.18)$$

де $P_{\text{пл}}$ – запланована величина прибутку, тис. грн.

Приклад графіку беззбитковості представлений на рис. 21.1

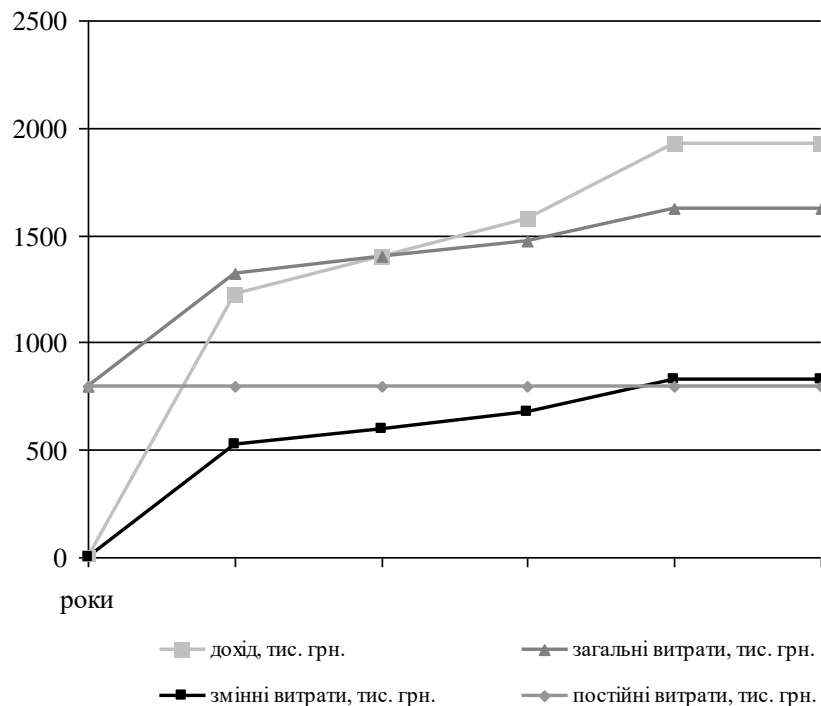

Рисунок 21.1 – Графік беззбитковості (приклад)

Завдання 5. Скориставшись даними табл. 21.2, оцінити в динаміці ефективність виробничої діяльності підприємств основних видів економічної діяльності в Україні через розрахунок і порівняння темпів зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та чистого фінансового результату (прибутку чи збитку).

У результаті порівняння темпів зростання чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) та чистого фінансового результату можна виділити такі чотири тенденції:

1) чистий дохід зростає, а чистий прибуток зменшується. Тенденція характеризує негативно роботу підприємства і свідчить про зростання собівартості продукції за досліджуваний період;

2) зростання чистого доходу супроводжується зростанням чистого прибутку, але на менший відсоток. Тенденція є загалом позитивною для розвитку підприємства і свідчить про те, що підприємство отримує досить стабільний прибуток. Незначне відставання зростання прибутку від зростання доходу може бути пов'язане з накопиченням попередніх боргів або незначним підвищенням собівартості продукції;

3) темпи зростання чистого прибутку перевищують темпи зростання чистого доходу. Тенденція може мати місце внаслідок зростання віддачі від впровадження нових технологій або використання більш дешевих сировини, матеріалів, енергії, що дозволяє зменшити собівартість продукції;

4) одночасно зменшуються чистий дохід і чистий прибуток. Тенденція є вкрай негативною та свідчить про зменшення попиту на продукцію підприємства на ринку.

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Темп зростання показника розраховується за формулою

$$T_{\text{зр}} = \frac{Y_{i+1}}{Y_i} \cdot 100, \quad (21.19)$$

де Y_i , Y_{i+1} – значення показника в базовому та звітному роках, відповідно.

Таблиця 21.2 – Фінансовий результат діяльності підприємств в Україні, тис. грн.

ВЕД	Чистий дохід від реалізації продукції					Чистий прибуток (збиток)				
	1-й рік	2-й рік	Δ, %	3-й рік	Δ, %	1-й рік	2-й рік	Δ, %	3-й рік	Δ, %
Усього, в т.ч. за видами економічної діяльності:	4851347,5	5164124,3		6226583,2		-590066,9	-373516		29705	
- сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство;	213002,7	366966,4		402597,4		21481,3	102849,1		90613,2	
- промисловість;	1474250,6	1854656,7		2249905,6		-178730,9	-188267,9		-24724,7	
- будівництво;	157705,4	141716,8		169104,4		-27948,8	-25861,9		-10553	
- оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів;	2376710,4	1985754,2		2443707,4		-133219,4	-88161		-4841,8	
- транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність;	199327,3	293568		359911,7		-22591,6	-17847,8		7408,7	
- тимчасове розміщування й організація харчування;	13963,3	18573,3		22992,6		-6641,9	-6874,9		-1983,1	
- інформація та телекомунікації;	84251,2	100651		117243,3		-17137,1	-12590,2		1750,6	
- фінансова та страхова діяльність;	56473,6	71414,1		56666,7		-5550,3	-9573,5		-670,8	
- операції з нерухомим майном;	66196,9	76204,4		83548,1		-105425,7	-64369		-43900,2	
- професійна, наукова та технічна діяльність;	145801,5	182482,3		242321,5		-100347,2	-48656		22842	
- діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування;	37079,6	50713,7		53924,8		-9543,2	-9860,6		-5094,4	
- освіта;	1630,7	2010,8		2304,4		62,5	80,7		76,8	
- охорона здоров'я та надання соціальної допомоги;	7531,1	11001,1		13860,2		-1185,3	-1042,3		186,2	
- мистецтво, спорт, розваги та відпочинок;	15261,1	4591,5		4493		-3244	-3566,3		-1599,5	
- надання інших видів послуг.	2162,1	3820		4002,1		-45,3	225,6		195	

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 22

ТЕМА: ІНВЕСТИЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок із розрахунку економічної ефективності інвестиційних проектів і обґрунтування інвестиційних рішень на підприємстві.

Теоретичні питання:

1. Охарактеризуйте сутність і основні види інвестицій.
2. Охарактеризуйте та порівняйте основні джерела фінансування інвестицій.
3. Охарактеризуйте етапи інвестиційного процесу на підприємстві.
4. Що таке «дисконтування» та «компаундування»?
5. Перерахуйте та охарактеризуйте основні показники ефективності інвестиційного проекту.
6. Охарактеризуйте критерії доцільності затвердження інвестиційного проекту.

Завдання 1. Трьом підприємствам (№ 1, 2, 3) запропоновано на вибір до здійснення три інвестиційні проекти (А, Б, В).

Підприємство № 1 є великим підприємством, що володіє значними фінансовими ресурсами і спрямоване при прийнятті інвестиційного рішення, в першу чергу, на максимізацію прибутку.

Підприємство № 2 є середнім підприємством, його здатність відчужувати кошти на тривалий період дещо обмежена, тому при прийнятті інвестиційного рішення, дане підприємство керується критерієм максимізації прибутку в короткостроковому періоді (наприклад, за першу половину терміну реалізації проекту).

Підприємство № 3 є малим підприємством з вкрай обмеженою здатністю до відчуження фінансових коштів на тривалий період, тому головним критерієм при прийнятті інвестиційного рішення є отримання прибутку в максимально короткостроковому періоді.

На підставі результатів оцінки ефективності проектів А, Б, В, обґрунтувати інвестиційні рішення підприємств № 1, 2, 3 за критеріями чистого дисконтованого доходу, індексу дохідності та періоду окупності проекту.

Таблиця 22.1 – Показники проекту А

Інвестиційні витрати (1-й рік), грн.	4ХУ000
Доходи за роками реалізації проекту, грн.:	
1-й рік	0
2-й рік	10Х000
3-й рік	13У000
4-й рік	17Х000
5-й рік	18У000
6-й рік	25Х000
7-й рік	35У000
Ставка дисконту, %	10

Таблиця 22.2 – Показники проекту Б

Інвестиційні витрати (1-й рік), грн.	3УХ0000
Доходи за роками реалізації проекту, грн.:	
1-й рік	0
2-й рік	19У000
3-й рік	18Х000
4-й рік	15У000
5-й рік	7Х000
6-й рік	5У000
Ставка дисконту, %	10

Таблиця 22.3 – Показники проекту В

Інвестиційні витрати (1-й рік), грн.	2ХУ000
Доходи за роками реалізації проекту, грн.:	
1-й рік	0
2-й рік	17Х000
3-й рік	15У000
4-й рік	8Х000
5-й рік	6У000
Ставка дисконту, %	10

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Чистий дисконтований дохід обчислюється так:

$$ЧДД = \sum Д \cdot \frac{1}{\left(1 + \frac{r}{100}\right)^t} - \sum ІВ \cdot \frac{1}{\left(1 + \frac{r}{100}\right)^t}, \quad (22.1)$$

де D – дохід, тис. грн.;

IV – інвестиційні витрати, тис. грн.;

r – ставка (норма) дисконту, %.

Проект є ефективним, якщо $ЧДД > 0$. Більш ефективним є інвестиційний проект, який характеризується більшим $ЧДД$.

2. Індекс дохідності є відношенням дисконтованих доходів і дисконтованих витрат за всі роки реалізації інвестиційного проекту:

$$ID = \sum D \cdot \frac{1}{\left(1 + \frac{r}{100}\right)^t} \div \sum IV \cdot \frac{1}{\left(1 + \frac{r}{100}\right)^t}. \quad (22.2)$$

Проект є ефективним, якщо $ID > 1$. Більш ефективним є інвестиційний проект, який характеризується більшим ID .

3. Період окупності проекту визначається за допомогою графічного методу як точка перетину кривої акумульованих дисконтованих доходів по рокам реалізації проекту та прямої загальної суми дисконтованих інвестиційних витрат (рис. 22.1).

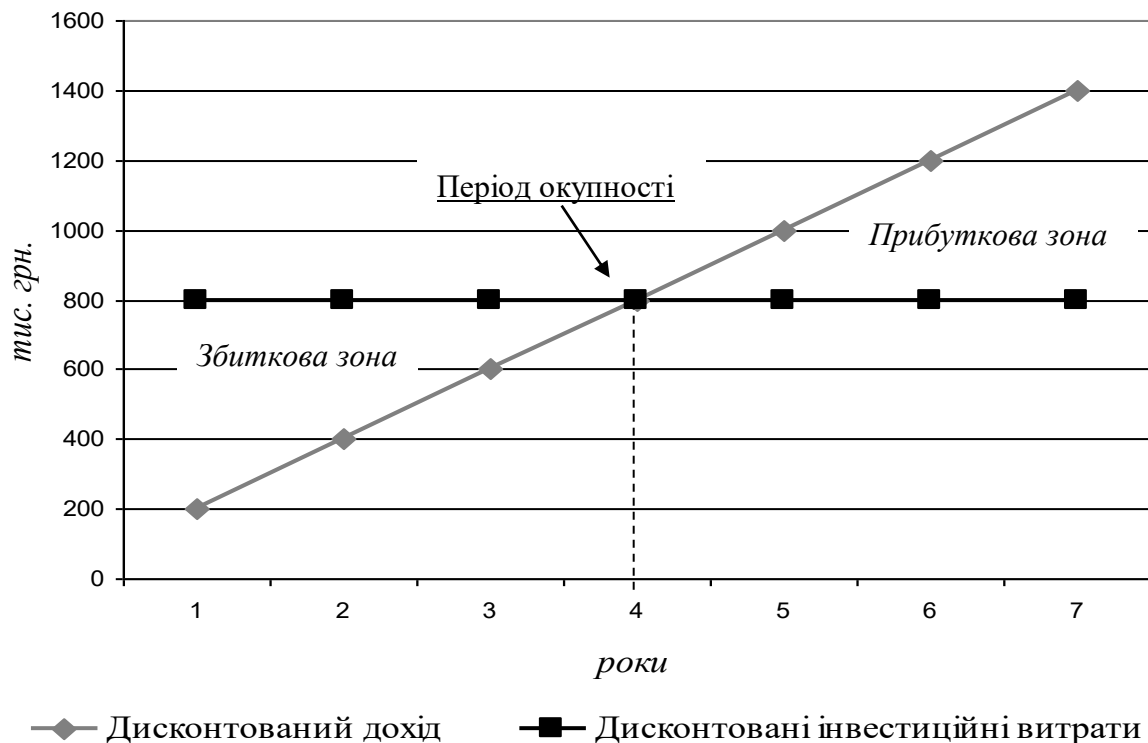

Рисунок 22.1 – Період окупності проекту (приклад)

Більш ефективним є інвестиційний проект, який характеризується меншим періодом окупності.

Завдання 2. Скориставшись даними табл. 22.4-22.6, здійснити горизонтальний і вертикальний ретроспективний аналіз капітальних інвестицій в Україні за видами активів, джерелами фінансування та видами економічної діяльності.

Таблиця 22.4 – Капітальні інвестиції в Україні за видами активів, млн. грн.

<i>Види активів</i>	<i>Капітальні інвестиції по рокам</i>					
	<i>1-й рік</i>	<i>%</i>	<i>2-й рік</i>	<i>%</i>	<i>Δ</i>	<i>Δ, %</i>
Усього, в т.ч.:	273116		359216			
1) інвестиції у матеріальні активи:	254731		347391			
- житлові будівлі;	45609,8		44864,9			
- нежитлові будівлі;	43330,9		59398,3			
- інженерні споруди;	50948,7		67517,1			
- машини, обладнання та інвентар;	84423,2		123133			
- транспортні засоби;	19650		36685,7			
- землю;	1441,8		1915,8			
- довгострокові біологічні активи рослинництва та тваринництва;	2762,6		3162,7			
- інші матеріальні активи.	6563,9		10712,7			
2) інвестиції у нематеріальні активи.	18385,5		11825,6			

Таблиця 22.5 – Капітальні інвестиції в Україні за джерелами фінансування, млн. грн.

<i>Джерела фінансування</i>	<i>Капітальні інвестиції по рокам</i>					
	<i>1-й рік</i>	<i>%</i>	<i>2-й рік</i>	<i>%</i>	<i>Δ</i>	<i>Δ, %</i>
Усього, в т.ч. за рахунок:	273116		359216			
- коштів державного бюджету;	6919,5		9264,1			
- коштів місцевих бюджетів;	14260		26817,1			
- власних коштів підприємств та організацій;	184351		248769			
- кредитів банків та інших позик;	20740,1		27106			
- коштів іноземних інвесторів;	8185,4		9831,4			
- коштів населення на будівництво житла;	31985,4		29932,6			
- інших джерел фінансування.	6674,7		7495,5			

Таблиця 22.6 – Капітальні інвестиції в Україні за видами економічної діяльності, млн. грн.

ВЕД	Капітальні інвестиції по рокам					
	1-й рік	%	2-й рік	%	Δ	Δ, %
Усього, в т.ч. за видами економічної діяльності:	273116		359216			
7. сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство;	30154,7		50484			
- промисловість;	87656		117753			
- будівництво;	43463,7		44444			
8. оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів;	20662,9		29956,8			
9. транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність;	18704		25107,8			
- тимчасове розміщення й організація харчування;	1393,1		1477,9			
- інформація та телекомунікації;	22975		15651,2			
- фінансова та страхова діяльність;	6448		7678,7			
- операції з нерухомим майном;	11899		19665			
- професійна, наукова та технічна діяльність;	4065,2		6579,4			
- діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування;	6535,2		10009,2			
- державне управління й оборона, обов'язкове соціальне страхування;	13942,4		22380,8			
- освіта;	1540,1		2257,3			
- охорона здоров'я та надання соціальної допомоги;	2367,2		4479			
- мистецтво, спорт, розваги та відпочинок;	1044,3		969,9			
- надання інших видів послуг.	265,6		321,5			

За результатами проведених розрахунків слід зробити відповідні висновки.

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 23

ТЕМА: КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Теоретичні питання:

1. Що таке «конкурентоспроможність підприємства»?
2. Дайте характеристику складовим конкурентоспроможності підприємства.
3. Назвіть і охарактеризуйте методи оцінювання конкурентоспроможності підприємства.
4. Що таке «конкурентоспроможність продукції, послуг, робіт»?
5. Дайте характеристику основним напрямам підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання.

Завдання 1. Скориставшись даними табл. 23.1, оцінити конкурентоспроможність підприємства.

Таблиця 23.1 – Показники конкурентоспроможності підприємства

Показники	Ум. позн.	Значення показників за роками		
		1-й рік	2-й рік	3-й рік
1	2	3	4	5
Товарна продукція, тис. грн.	ТП	148ХУ0	15У0Х0	160УХ0
Витрати виробництва, тис. грн.	ВВ	95Х0У	96УХ0	97ХУ0
Собівартість продукції, тис. грн.	СП	102У0Х	1080ХУ	1100УХ
Чисельність ПВП, чол.	Ч _{ПВП}	12ХУ	12УХ	13ХУ
Чистий прибуток, тис. грн.	ЧП	150УХ	15ХУ0	15УХ0
Середньорічна вартість основних фондів, тис. грн.	В _{ср.ОФ}	1030ХУ	105У0Х	108Х0У
Середньорічна вартість оборотних засобів, тис. грн.	В _{ср.ОЗ}	95УХ0	94ХУ0	92У0Х
Власний капітал, тис. грн.	ВК	116Х0У	1190УХ	1220ХУ
Позиковий капітал, тис. грн., в т.ч.:	ПК	83У0Х	810ХУ	790УХ
- короткострокова кредиторська заборгованість.	ККЗ	490УХ	47Х0У	44УХ0

1	2	3	4	5
Обсяг реалізації продукції, тис. шт.	Q	95XY	9YX0	9X0Y
Обсяг реалізації продукції основним конкурентом, тис. шт.	$Q_{\text{конк}}$	10Y0X	10X0Y	110XY
Ємність ринку, тис. шт.	EP	29YX0	33X0Y	350YX
Витрати на маркетинг, тис. грн.	$V_{\text{марк}}$	50XY	7YX0	90YX
Ціна одиниці продукції, грн.	$C_{\text{од}}$	15,YX	15,0Y	14,8X
Ціна одиниці продукції основного конкурента, грн.	$C_{\text{од.конк}}$	14,7Y	14,5X	14,3Y
Бальна оцінка якості продукції споживачами ($max - 10$), бали	$ЯТ$	7,YX	6,XY	7,XY
Бальна оцінка якості продукції основного конкурента споживачами ($max - 10$), бали	$ЯТ_{\text{конк}}$	6,XY	5,YX	5,XY

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Конкуреноспроможність підприємства пропонується оцінювати через інтегральний коефіцієнт за формулою

$$K_{\text{кп}} = a_1 \cdot \text{ЕВД} + a_2 \cdot \text{ФС} + a_3 \cdot \text{ЕЗД} + a_4 \cdot \text{КТ}, \quad (23.1)$$

де a_1, a_2, a_3, a_4 – коефіцієнти вагомості факторних показників (установлюються з використанням експертного методу);

ЕВД – факторний показник ефективності виробничої діяльності підприємства;

ФС – факторний показник фінансового стану підприємства;

ЕЗД – факторний показник ефективності збутової діяльності підприємства;

КТ – факторний показник конкуреноспроможності товару.

2. Факторний показник ефективності виробничої діяльності підприємства розраховується так:

$$\text{ЕВД} = a_1 \cdot V_{1 \text{ грн.}} + a_2 \cdot \Phi_{\text{в}} + a_3 \cdot R_{\text{в}} + a_4 \cdot W_{\text{пр}}, \quad (23.2)$$

де a_1, a_2, a_3, a_4 – коефіцієнти вагомості внутрішніх факторних нормованих показників (установлюються з використанням експертного методу);

$V_{1 \text{ грн.}}$ – нормований показник витрат виробництва на 1 грн. товарної продукції підприємства;

Φ_B – нормований показник фондоддачі;

R_B – нормований показник рентабельності виробництва товару;

$W_{\text{пр}}$ – нормований показник продуктивності праці персоналу.

3. Факторний показник фінансового стану підприємства визначається наступним чином:

$$\Phi C = a_1 \cdot K_{\text{авт}} + a_2 \cdot K_{\text{зл}} + a_3 \cdot K_{\text{об}}, \quad (23.3)$$

де a_1, a_2, a_3 – коефіцієнти вагомості внутрішніх факторних нормованих показників (установлюються з використанням експертного методу);

$K_{\text{авт}}$ – нормований показник коефіцієнту автономії;

$K_{\text{зл}}$ – нормований показник коефіцієнту загальної ліквідності;

$K_{\text{об}}$ – нормований показник коефіцієнту оборотності обігових коштів.

4. Факторний показник ефективності збутової діяльності підприємства обчислюється за формулою

$$EЗД = a_1 \cdot R_{\text{пр}} + a_2 \cdot РЧ + a_3 \cdot R_{\text{марк}}, \quad (23.4)$$

де a_1, a_2, a_3 – коефіцієнти вагомості внутрішніх факторних нормованих показників (установлюються з використанням експертного методу);

$R_{\text{пр}}$ – нормований показник рентабельності продажу товару;

$РЧ$ – нормований показник ринкової частки підприємства;

$R_{\text{марк}}$ – нормований показник рентабельності витрат на маркетинг.

5. Факторний показник конкурентоспроможності товару розраховується так:

$$КТ = a_1 \cdot K_{\text{пр}} + a_2 \cdot K_{\text{ц}} + a_3 \cdot K_{\text{ят}}, \quad (23.5)$$

де a_1, a_2, a_3 – коефіцієнти вагомості внутрішніх факторних нормованих показників (установлюються з використанням експертного методу);

$K_{\text{пр}}$ – нормований показник коефіцієнта продажу товару;

K_c – нормований показник коефіцієнта ціни товару;

$K_{ят}$ – нормований показник коефіцієнта якості товару.

Результати розрахунку нормованих внутрішньофакторних показників слід навести в табл. 23.2.

Таблиця 23.2 – Показники конкурентоспроможності підприємства

Формули для розрахунку	Абсолютне значення			Нормоване значення		
	1-й рік	2-й рік	3-й рік	1-й рік	2-й рік	3-й рік
$V_{1 \text{ грн.}} = \frac{ВВ}{ТП}$						
$\Phi_B = \frac{Ц_{од} \cdot Q}{B_{\text{ср.ОФ}}}$						
$R_B = \frac{ЧП}{СП} \cdot 100$						
$W_{\text{пр}} = \frac{ТП}{Ч_{\text{ПВП}}}$						
$K_{\text{авт}} = \frac{ВК}{ПК}$						
$K_{\text{зл}} = \frac{B_{\text{ср.ОЗ}}}{ККЗ}$						
$K_{\text{об}} = \frac{Ц_{од} \cdot Q}{B_{\text{ср.ОЗ}}}$						
$R_{\text{пр}} = \frac{ЧП}{Ц_{од} \cdot Q} \cdot 100$						
$РЧ = \frac{Q}{ЄР}$						
$R_{\text{марк}} = \frac{ЧП}{B_{\text{марк}}} \cdot 100$						
$K_{\text{пр}} = \frac{Q}{Q_{\text{конк}}}$						
$K_c = \frac{Ц_{од}}{Ц_{\text{од.конк}}}$						
$K_{\text{ят}} = \frac{ЯТ}{ЯТ_{\text{конк}}}$						

6. Нормування внутрішньофакторних показників здійснюється з використанням такої формули:

$$X_{\text{норм}} = \frac{X_i}{X_{\text{max}}}, \quad (23.6)$$

де X_i – абсолютне значення показника в i -му році;

X_{max} – максимальне значення показника за досліджуваній період.

Визначення вагомості внутрішньофакторних і факторних показників здійснюється з використанням експертного методу. Для цього формується група з 10 експертів, яким пропонується визначити силу впливу показників на результуючий показник через присвоєння факторам балів у наступному діапазоні: 0 балів – показник взагалі не впливає на результуючий показник, 1 бал – вплив показника на результуючий показник слабкий, 2 бали – вплив показника на результуючий показник незначний, 3 бали – вплив показника на результуючий показник посередній, 4 бали – вплив показника на результуючий показник значний, 5 балів – вплив показника на результуючий показник сильний.

7. Після чого дані експертної оцінки вагомості факторів усереднюються та перевіряються на достовірність з використанням коефіцієнта конкордації:

$$K_{\text{конк}} = \frac{12 \cdot S}{m^2 \cdot (n^3 - n)}, \quad (23.7)$$

де S – сума квадратів відхилень;

m – чисельність експертів в експертній групі;

n – кількість показників, що оцінюються експертами.

8. Звідси сума квадратів відхилень обчислюється так:

$$S = \sum_{j=1}^m \left(\sum_{i=1}^n a_{ij} - \frac{\sum_{j=1}^m \sum_{i=1}^n a_{ij}}{n} \right)^2, \quad (23.8)$$

де a_{ij} – вагомість i -го показника, надана йому j -им експертом.

Перевірку достовірності експертної оцінки слід здійснювати на кожному з етапів визначення вагомості факторів. Результати такої оцінки слід навести в табл. 23.3.

Таблиця 23.3 – Результати експертної оцінки вагомості внутрішньофакторних і факторних показників конкурентоспроможності підприємства

Показники	Експертні оцінки, бали										$\bar{X}$ 10	S	K _{конк}	
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
<i>Ефективність виробничої діяльності підприємства</i>														
Витрати виробництва на 1 грн. товарної продукції														
Фондовіддача														
Рентабельність виробництва товару														
Продуктивність праці персоналу підприємства														
<i>Фінансовий стан підприємства</i>														
Коефіцієнт автономії														
Коефіцієнт загальної ліквідності														
Коефіцієнт оборотності обігових коштів														
<i>Ефективність збутової діяльності підприємства</i>														
Рентабельність продажу товару														
Ринкова частка підприємства														
Рентабельність витрат на маркетинг														
<i>Конкурентоспроможність товару підприємства</i>														
Коефіцієнт продажу товару														
Коефіцієнт ціни товару														
Коефіцієнт якості товару														
<i>Конкурентоспроможність підприємства</i>														
Ефективність виробничої діяльності														
Фінансовий стан														
Ефективність збутової діяльності														
Конкурентоспроможність товару														

ПРАКТИЧНЕ ЗАНЯТТЯ № 24

ТЕМА: БАНКРУТСТВО ТА ЛІКВІДАЦІЯ ПІДПРИЄМСТВА

Мета: закріпити теоретичні знання та набути практичних навичок з оцінки ймовірності настання банкрутства підприємства.

Теоретичні питання:

1. Що таке «банкрутство»?
2. Дайте характеристику видам банкрутства підприємства.
3. У чому полягає різниця між поняттями «неплатоспроможність» і «банкрутство»?
4. Назвіть причини настання банкрутства підприємств.
5. Назвіть і дайте характеристику методам діагностики ймовірності настання банкрутства підприємства.
6. Охарактеризуйте процедуру визнання підприємства банкрутом.
7. Що таке «реструктуризація»?
8. Що таке «санація»?
9. Дайте характеристику процедурі ліквідації збанкрутілих підприємств.
10. Дайте характеристику черговості задоволення вимог кредиторів при ліквідації підприємства.

Завдання 1. Скориставшись даними табл. 24.1, оцінити ймовірність настання банкрутства підприємства за двофакторною моделлю Альтмана.

Таблиця 24.1 – Вихідні дані для вирішення завдання 1

<i>Показники</i>	<i>Значення показників за роками</i>		
	<i>1-й рік</i>	<i>2-й рік</i>	<i>3-й рік</i>
Найбільш ліквідні активи підприємства, тис. грн.	24X0Y	280YX	30Y0X
Активи підприємства, що швидко реалізуються, тис. грн.	560XY	61YX0	650YX
Позиковий капітал підприємства, тис. грн., в т.ч.:			
- короткострокова кредиторська заборгованість.	128XY0	126Y0X	123X0Y
- кредиторська заборгованість.	93Y0X	89X0Y	840XY
Валюта балансу, тис. грн.	1860YX	1930XY	201XY0

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Імовірність настання банкрутства підприємства за двофакторною моделлю Альтмана визначається так:

$$Z = -0,3877 - 1,0736 \cdot K_{\text{тл}} + 0,579 \cdot \text{ПВ}_{\text{пк}}, \quad (24.1)$$

де $K_{\text{тл}}$ – коефіцієнт термінової (фінансової) ліквідності;

$\text{ПВ}_{\text{пк}}$ – питома вага позикових коштів у пасиві балансу підприємства.

2. Коефіцієнт термінової (фінансової) ліквідності розраховується за формулою

$$K_{\text{тл}} = \frac{A_{\text{нл}} + A_{\text{шр}}}{\text{КЗ}}, \quad (24.2)$$

де $A_{\text{нл}}$ – найбільш ліквідні активи підприємства, тис. грн.;

$A_{\text{шр}}$ – активи підприємства, що швидко реалізуються, тис. грн.;

КЗ – короткострокова кредиторська заборгованість підприємства, тис. грн.

3. Питома вага позикових коштів у пасиві балансу підприємства визначається наступним чином:

$$\text{ПВ}_{\text{пк}} = \frac{V_{\text{пк}}}{\text{ВБ}}, \quad (24.3)$$

де $V_{\text{пк}}$ – позиковий капітал підприємства, тис. грн.;

ВБ – валюта балансу підприємства, тис. грн.

Якщо $Z > 0$ – імовірність настання банкрутства підприємства висока, коли $Z < 0$ – імовірність настання банкрутства підприємства незначна.

Завдання 2. Скориставшись даними табл. 24.2, оцінити ймовірність настання банкрутства підприємства за п'ятифакторною моделлю Альтмана.

Таблиця 24.2 – Вихідні дані для вирішення завдання 2

Показники	Значення показників за роками		
	1-й рік	2-й рік	3-й рік
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	55X _{Y0}	57Y _{X0}	59X _{0Y}
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	920Y _X	96X _{Y0}	98Y _{X0}
Валовий прибуток, тис. грн.	43Y _{0X}	450Y _X	470X _Y
Нерозподілений прибуток, тис. грн.	270X _Y	28X _{0Y}	29Y _{0X}
Власний капітал підприємства, тис. грн.	102X _{0Y}	113Y _{0X}	1210Y _X
Позиковий капітал підприємства, тис. грн.	96Y _{X0}	940X _Y	93X _{Y0}

Методичні вказівки до виконання завдання:

1. Імовірність настання банкрутства підприємства за п'ятифакторною моделлю Альтмана визначається так:

$$Z = 1,21 \cdot x_1 + 1,4 \cdot x_2 + 3,3 \cdot x_3 + 0,6 \cdot x_4 + 0,999 \cdot x_5, \quad (24.4)$$

де x_1 – питома вага чистого оборотного капіталу у підсумку балансу підприємства;

x_2 – питома вага нерозподіленого прибутку у підсумку балансу підприємства;

x_3 – відношення валового прибутку до підсумку балансу підприємства;

x_4 – відношення вартості власного капіталу підприємства до величини позикових коштів;

x_5 – відношення чистого доходу від реалізації продукції до підсумку балансу підприємства.

2. Питома вага чистого оборотного капіталу у підсумку балансу підприємства розраховується наступним чином:

$$x_1 = \frac{\text{ЧОК}}{\text{ВК} + \text{ПК}}, \quad (24.5)$$

де ЧОК – чистий оборотний капітал підприємства, тис. грн.;

ВК – власний капітал підприємства, тис. грн.;

ПК – позиковий капітал підприємства, тис. грн.

3. Питома вага нерозподіленого прибутку у підсумку балансу підприємства обчислюється за формулою

$$x_2 = \frac{\text{НП}}{\text{ВК} + \text{ПК}}, \quad (24.6)$$

де НП – нерозподілений прибуток підприємства, тис. грн.

4. Відношення валового прибутку до підсумку балансу підприємства має наступний вигляд:

$$x_3 = \frac{\text{ВП}}{\text{ВК} + \text{ПК}}, \quad (24.7)$$

де ВП – валовий прибуток підприємства, тис. грн.

5. Відношення вартості власного капіталу підприємства до величини позикових коштів обчислюється так:

$$x_4 = \frac{\text{ВК}}{\text{ПК}}. \quad (24.8)$$

6. Відношення чистого доходу від реалізації продукції до підсумку балансу підприємства визначається таким чином:

$$x_5 = \frac{\text{ЧД}}{\text{ВК} + \text{ПК}}, \quad (24.9)$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.

Імовірність настання банкрутства підприємства за п'ятифакторною моделлю є високою, якщо показник $Z < 1,8$. Якщо $1,8 < Z < 2,7$ – імовірність настання банкрутства підприємства середня. Якщо $2,7 < Z < 2,99$ – імовірність настання банкрутства підприємства невисока. Якщо $Z > 2,99$ – імовірність настання банкрутства підприємства низька.

ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Законодавчі акти:

1. Господарський кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/436-15>. – Заголовок з екрану.
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>. – Заголовок з екрану.
3. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2464-17>. – Заголовок з екрану.

Основна література:

4. Апопій В.В. Основи підприємництва: навч. посібник / В.В. Апопій, Н.О. Шутовська, С.А. Середа. – К.: Ліра-К, 2014. – 324 с.
5. Афанасьєв М.В. Економіка підприємства: підручник / М.В. Афанасьєв, О.Б. Плоха. – К.: Ліра-К, 2013. – 664 с.
6. Васильців Т.Г. Економіка малого підприємства: навч. посібник / Т.Г. Васильців, О.І. Іляш, Н.Г. Міценко; За ред. д-ра екон. наук Т.Г. Васильціва. – К.: Знання, 2013. – 446 с.
7. Воронкова В.Г. Основи підприємництва: теорія та практикум: навч. посібник / В.Г. Воронкова. – К.: Ліра-К, 2014. – 455 с.
8. Гетьман О.О. Економіка підприємства: навч. посібник / О.О. Гетьман, В.М. Шаповал. – 2-ге вид. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 488 с.
9. Гиль О.О. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: навч. посібник / О.О. Гиль. – К.: Ліра-К, 2015. – 248 с.
10. Гой І.В. Підприємництво: навч. посібник / І.В. Гой. – К.: ЦУЛ, 2013. – 368 с.
11. Грибик І.І. Економіка та управління підприємством: теорія і практика: навч. посібник / І.І. Грибик. – К.: Ліра-К, 2014. – 428 с.

12. Гримак А.В. Економіка підприємства: навч. посібник для вищої школи / Гримак А.В., Михаліцька Н.Я., Цвайг Х.І., Лалакулич М.Ю. – Львів: Новий Світ – 2000, 2012. – 439 с.
13. Гринчуцький В.І. Економіка підприємства: навч. посібник / В.І. Гринчуцький, Е.Т. Карапетян, Б.В. Погріщук. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 304 с.
14. Захарченко В.І. Економіка підприємства: навч. посібник / В.І. Захарченко. – К.: Ліра-К, 2014. – 300 с.
15. Економіка підприємства: навч. посібник / Уклад.: Балацький Є.О., Дутченко О.М., Шамота Г.М. та ін. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2014. – 154 с.
16. Економіка підприємства: теорія і практикум: навч. посібник / Дорошенко Г.О., Семенець А.О., Пасенко Н.С. та ін. – К.: Ліра-К, 2013. – 328 с.
17. Економіка підприємства: підручник для вищої школи / За заг. ред. Л.Г. Мельника. – Суми: Університетська книга, 2012. – 864 с.
18. Економіка підприємства: компетентність і ефективність розвитку: навч. посібник / За заг. ред. В.С. Пономаренка. – К.: Ліра-К, 2013. – 152 с.
19. Економіка підприємства: навч.-метод. посібник для самостійного вивчення дисципліни / Г.О. Швиданенко, Н.П. Гончарова, О.Г. Мендрул; За заг. ред. Г.О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2012. – 364 с.
20. Єгорова І.Г. Економіка та організація діяльності об'єднань підприємств: навч. посібник / І.Г. Єгорова. – К.: Ліра-К, 2014. – 336 с.
21. Іванілов О.С. Економіка підприємства: підручник / О.С. Іванілов. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 728 с.
22. Кривицька О.Р. Економіка підприємства: навч. посібник / О.Р. Кривицька. – Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – 296 с.
23. Шарко М.В. Економіка підприємства: навч. посібник / М.В. Шарко, Н.В. Мешкова-Кравченко, О.М. Радкевич. – Херсон: Олді-плюс, 2014. – 436 с.
24. Яркіна Н.М. Економіка підприємства: навч. посібник / Н.М. Яркіна – К.: Ліра-К, 2015. – 498 с.

Навчальне видання

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до виконання практичних занять
з дисципліни «Економіка підприємства»
для студентів денної та заочної форми навчання
спеціальностей 051 «Економіка»,
076 «Підприємництво, торгівля та біржова
діяльність». Частина 2

Укладач: ШЕВЧЕНКО Інна Юріївна

Відповідальний за випуск *Іванілов О.С.*

В авторській редакції

Комп'ютерна верстка _____

План _____, поз. _____

Підписано до друку _____ р. Формат 60×84 1/16. Папір газетний.

Гарнітура Times New Roman Cyr. Віддруковано на ризографі.

Ум. друк. арк. _____. Обл.-вид. арк. _____.

Зам. № _____. Наклад _____ прим. Ціна договірна.

ВИДАВНИЦТВО

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

Видавництво ХНАДУ, 61002, Харків-МСП, вул. Ярослава Мудрого, 25

Тел./факс: (057) 700-38-64; 707-37-03, e-mail: rio@khadi.kharkov.ua

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції. Серія ДК № 897 від 17.04.2002 р.